

Tilsamans fimm menn sötu við pallborðið. Frá vinstri: Hanus Andreassen, Jonnhard Mikkelsen, Jóan Hendrik W. Poulsen, orðstýrarin Jógvan Jespersen og Johnny Thomsen

Málting:

Torført at broyta skriftmálið

Hevur tað størri týdning, at málið er einfakt ella vakurt? Heiar og aðrar spurningar vóru til umrøðu á fundi í Norðurlandahúsinum mikudagin

RANDI JACOBSEN

Ahugin millum fólk tykist vera stórir fyrri føroyska málinum, tí mikudagin vóru umleið 200 fólk í Norðurlandahúsinum og lýddu á orðaskiftið um føroyska skriftmálið. Kringlan var fullsett.

Tað vóru tey átta fólkini, sum nú í fimm ár regluliga hava givið út tíðarritið Málting út, ið skipaðu fyrri fundinum.

Hetta fimm ára merkisárið hjá Máltingi nýttu tey sum eitt høvi at hava fundin, nú tað í ár eisini eru liðin 250 ár, síðan Jens Christian Svabo varð føddur, 150 ár síðan V. U. Hammershaimb kom við sínum fyrsta skriftmálsnýðing og 100 ár, síðan „broyting“ hjá dr. Jacobsen varð sett á prent í Føringatíðindum.

Blíðið Málting

Tey, sum geva út Málting, eru væl nøgd við tað sjálvboðna og ólønnaðarbeiðið, tey hesu árin hava lagt í blaðið, sum er komið út triggjar ferðir um árið nú í fimm ár. Haldaratalið er nakað minna, men tey hava haldarar í nógvum øðrum londum eisini, og blaðið hevur eisini fingið stuðul frá fleiri útlendskum málgraskarum, sum hava latið greinir til Málting.

Hugskeiðið til ritið kom tí, tí vit vóru ein bólkur av einahelst málfolki, sum helt, at kjakið um føroyska málið var ov einstáttað og kenslu- og mangan brigið at kalla. Antin fyrri ella imóti, antin vórðu fólk skýrd at vera ov danskt ella íslandskt sinnað. Alt ov sjáldan sást ymisk sjónarmið, ið sakliga kundu tosa saman. Hetta vildu vit gera nakað við, og tí fóru vit undir at geva út Málting. Vit meta, at vit í stóran mun hava rokkið málinum um eitt sakligt og fjøltátt blað. Øll sjónarmið hava fingið rúm í Máltingi, og kjaki hevur eisini verið rúm fyrri, og ikki hava fólk altíð verið samd, men tað hevur heldur ikki verið endamálið, segði Vár í Ólavsstovu m.a., tá hon byrjaði fundin mikudagin.

Orðaskiftið um føroyska málið hevur mangan verið hvast, og ikki altíð líka sakligt, t.d. tá nýggja danska-føroyska orðabókin kom út í fjór heyst.

Ber til at tosa saman

Men fundurin í Norðurlandahúsinum mikudagin prógvaði, at tað ber til at hava eitt hamiligt orðaskifti um málið og leggja fram síni sjónarmið.

Eftir at Jógvan í Lon Jacobsen hevði hildið fyrri-

lestur um Svabo og Zakaris Svabo Hansen hevði gjørt eitt søguligt yvirrit yvir skriftmálið, var pallborðsfundur.

Við pallborðið sötu fyra menn: Johnny Thomsen, cand. mag., Jóhan Hendrik W. Poulsen, formaður í Málnevndini, Jonnhard Mikkelsen, lærugreinaráðgevi, og Hanus Andreassen, rithøvundur.

Johnny Thomsen er talsmaður fyrri at gera skriftmálið meira demokratiskt, at gera tað einfaldari, so fleiri duga at brúka tað.

Hann helt tað vera skeiðt at nevna V. U. Hammershaimb sum faðir at føroyska skriftmálinum, tí nógv føroyskt var prentað fyrri hansara tíð, um enn teir, sum tá skrivaðu høvdu aðra fatan av rettskriving. Okkara skriftmál byggir á tað tjóðskaparliga og tað kenslu- borna, segði Johnny.

Hann vil vildi havt skriftmálið at ligið tættari upp at talumálinum.

Flekt við vilja

Føroyskt er eitt sjáldsamt dæmi um eitt skriftmál, sum við vilja hevur fingið flekta rettskriving. Tað lýsir hugsunarháttin aftanfyrri, at málið var tað týðandi og ikki nýtlan av tí. Tað byggir ikki á tað livandi, men á málið, sum tað eina-

ferð var, og sum hildið verður, at tað átti at verið. Fær føroyingar megna at liva upp til tað idealið. Føroyingir duga ikki skriftmálið, segði Johnny.

Hann helt stundina vera koma til av alvara at fara at hugsa um, hvussu vit kunnu broyta skriftmálið. Sum málpolitikkurin er, er nakað galið við málinum. Hvi verður annars so nógv orka lögð í at beina orð út úr málinum eins og at forða smittu. Vit mugu siga, at tað hevur eydnast væl á henda hátt at verja skriftmálið.

Johnny helt, málið má vera, at fjøldin skal kunna skriva sítt móðurmál uttan at smæðast.

Vakurt mál

Jóhan Hendrik W. Poulsen tók sær ikki tykn av hesum orðum. Hann helt okkara skriftmál, sum er líkt fornmalinum og íslendskum, vera vakurt og ríkt. Tað fevnir um øll bygdarmálini í Føroyum. Eingin munur verður gjørdur á. Tað er lætt at lesa hjá øðrum norðurlendingum, tí stavsetingin líkast.

Hvi skal tað vera so lætt alt? Eitt torført skriftmál skerpar vitnið, segði Jóhan Hendrik, sum eisini nevndi, at tað ikki er sum at siga tað at koyra fjóðleysar stavar

Úthendi til: Skriftmálið – søguligt yvirrit

Dæmi um stavseting V. U. Hammershaimbs (VUH), Jakob Jakobsens (JJ) og Broyting:

VUH 1845:

Sjóðrejl hevur folkaskápsli, stendur á skjérin ettir sölaseting og býur útrórabátanar lóva sár ví; fiskar vól, men vegrast burtur tá söl rúvar y havi, tekur til at minka jú majri lyjur ymóti déji; ty sijst: »minkar sum sjóðrejl«

VUH 1846:

Norðan firi bigdina Eiði í Esturoi standa framman firi landi tveir stórir drengar sum líkjast manni og konu. Um hesar drengarnar gengur søgnin í Føroiu: at einusinni atlaði Ísland at flíta Føroiar norður til sín, og sendi tí ein stóran rísa við konu síni eftir teimum.

VUH 1891:

Norðan fyrri bygðina á Eiði yst í flógvanum, sum er millum Eysturoyar og Streymoyar, standa framman fyrri landi tveir stórir drangar, sum kallast Rísi og Kelling, hin ytri og hon innari landinum, og har er røtt sund ímillum teirra. Tá ið kyrt er. Um hesar drangarnar er søgnin, at einusinni atlaði Ísland at flytja Føroyar norður til sín og sendi tí ein stóran rísa og konu hansara at fáa tær fluttar har norður.

JJ 1889:

Mikjenes hevur ættir manna søgn vere flotálggi. Ain mavur y Sörváje, sum javnlia røe út, raddist idla storkvalenar úte á havi, og av tí at hann ikki átti bævar á stiggja tair ví, haeie hann til tess tarvsmikjo, sum hann kastaje y sjægvin, tá y kvalir vóro nær staddir bátunum.

Broyting 1895:

Mikjenes hevur ettir manna søgn verið flotoyggi. Ein maður í Sörvági, sum javnlaga røði út ræddist idla storkvalirnar úti á havi, og av tí at hann ikki átti bævar at stiggja teir við, hevði hann til tess tarvsmikju, sum hann kastaði í sjógvin, tá ið kvalir vóru nær staddir bátunum.

Avgerandi munir millum Broyting og stavseting Hammershaimbs:

1. i og y verða skrivað i, og í og ý verða skrivað í, t.d. *firi, niggiur*.
2. *hv* og *hj* verða oftast skrivað *kv* og *kj* (uttan í fáum orðum sum t.d. hjarta), t.d. *kvør, kjá*.
3. *ll* verður skrivað *dl* (við fáum undantøkum), t.d. *edla, vadla*.
4. *nn* og *nn* verða skrivað *dn*, tá ið tey verða søgd soleiðis, t.d. *budn, seidin*.
5. orðini *eftir, aftur* og *aftan* verða skrivað *ettir, attur* og *attan*.
6. endingin *-um* verður skrivað *-un*, t.d. *húsun*.

sum *ð* og *g* burtur í skriftmálinum, tí tað gevur trupulleikar, tá orðini skulu bendast. Onkur annar umrøddi eisini henda spurning og segði, at hetta er sum at taka klipi úr, og alt rapat.

Hann var fegin um hesi fundi og hetti, at tað ræður um at lita framyvir í senju og samlyndi.

Jonnhard Mikkelsen tók upp ein annan tætt í orðaskiftinum.

Galið við skúlskipanini

Hann helt tað vera rimiligt at spyrja, um ikki okkurt er galið í skúlanum, tá næmingarnir ikki duga at skriva føroyskt. Málsliga óvissa hjá næmingunum er stór. Teir seta gáseyrgu uttan um orð, sum teir vita ikki eru føroysk. Gáseyrguni standa sum kuvøsur um

málsligar vantrivningar, sum Jonnhard tók til. Orðin taka næmingarnir úr orðabókum og hesi orð hóska ikki inn í teirra mál.

Jonnhard helt tað vera skeiðt at lasta orðasmíðarnar fyrri hetta, heldur skúlskipanina. Skúlskipanin er danskt, lærubókurnar, uppgávubókurnar, og orðabókurnar danskar. Útlendsk mál týða næmingarnir til føroyskt gjøgnum danskt.

Læra føroyskt gjøgnum danskt

Alt verður lært gjøgnum danskt, og so meðta tey seg inn í føroysk. Úrslitið verður hareftir, sigur Jonnhard, sum ikki held, tað skuldi verið ógjørligt t.d. at fingið fleiri orðabækur millum føroyskt og fremmandamál. Upp á tann mátan kundu vit flutt fjøll, tí sum er verða